

ימים ולילות בוילנה

א

היאוש אלנו. צפירים בבלוב פרפרנו במלכודות הרוסית. כל האשליות נתנדפה כל התקאות נתבדו. ההסתדרויות, האיידים והמוסדות הציוניים פורקו כולם; כל בתיה הספריים התחסלו או חוסלו ובמקרים מסוימים הוקמו בתיהם ספר, שלשון החורה שליהם — אידייש, וחכמים — התכחשות לציון וכל קדרי האומה; נקודות ה�建ה אחדות החזיקו עדין מעמדם. אך ברור היה לכור לנו, כי יימיהן ספרדים. יושצ'ץ מעיניו של כל חבר ודאגה התוותה מה עלי כל מצת. «מה געשה? מה היה בסופנו?» — שאלו בחורים ובחרות יקרים, שחלום תחת ישראל. כסם להם ודלק בלבותיהם כנרת תמיד. ותנה נפלת הברכה באחד הימים: וילנה!

וילנה: כשנודע לפני זומרה, כי וילנה נמסרת לליטא, כמה קבוצת חברים ונסעה לשם תיכף ומיד. הם האמינו בוילנה מהר רגע הראשונות ובאו על שכיר אמוןתם: ברכבת נסעו לירושלים דליטה ולא הצרכו לגונב גבולות. הרוב לא האמין. לא האמין כי יהיה הבדל בין אוקראינה הסובייטית ובין ליטא, שגייסות סובייטיות חוננים בה. לא האמין, כי תצליח ליטא לשמר על עצמאותה וכי חורשה שם פועל ציונית. והנה בא ידיעות, שליטה ה�建ה בכל זאת לשמר על עצמאות ידועה, שהסתדרות הציונית קיימות במדינה, שבתי הספר העברים ממשניים בעבודתם והעתונות הציונית ממשיכה להופיע. שמענו זוקיק תקופה חדשה הוצחו בני, ובכן: וילנה!

מי העביר את הדיעת מקום למקום ומאייש לאיש? מי עשה לשמעה לנפשם? לא אדע. ב מהירות הבזק התפשטה הידר' עה והגיעה לכל הערים והעיירות שבמערב אוקראינה ומערב רוסיה הלבנה. מה פה לאוון נמסרה ובכל זאת הוליך עוף השם את הקול. ניצוצות שמחה הוצתו בעיני צעריהם וצערות ותקות

הנצו לבבות. היו נפגשים בחדר לפנים מהדר או בשדרות גנים וחוויות ומרופדות עלי שלכת והיו חולמים בהקץ ומתכנים תל'ניות. הפנים השתלהבו, העינים הזחירו והלב קדחת. וילנה! בחורים ובחרות החילו געלמים. «חיכן בנך?» — היה אוקראיני, שעלה פתאום לגדולה, שואל את שכנו היהודי. «נטע ללבוב, לחפש עבודה» — היה היהודי משיב. למןרת — היו געלמים ערים אחרים. צפונה אלכו, כישיקוט על השכם וכמה זלוטים בכיס. כמה בירכם הלב וכמה חרד להם! אחר כך היו מתקבלות ידיעות קצריות: «עברנו בשלום, באו!» יש שלא היו מצליחים לעבור והואו נתפסים ע"ז משמרות הגבול. ימים אחדים היו מתחנימים במאסר ולאחר שוחררו היו מנסיםשוב. יש שנחפסו פעמים ועברו בשלישית. מה סבלו ונתיסרו בדרכם אליך, וילנה! והשמעה הקיפה את משכנות יעקב: החליצים מתרכזים בוילנה! ראו עסקים ציוניים ויצאו בעקבותיהם. שמעו פלייטים וילכו גם הם. פרפרנו במלכודות הרוסית. קדשינו חוללו. המתבחשים. החירנו מאתמול, שפט אומן «נפקחו» עיניהם ושבינינו פתאום. כי היו תועים ומתחעים וכי עם סטאלין הצדק, היו שואלים אותנו בלויג: «מה נשמע בארץ ישראל?» ובבטיהם, המלאים שנאה וארס, היו אומרים: גראה, מה יהיו תלמותיהם... היאוש כרנסנו, אפליה אפתחנו, והנה נראה אור מאופל: וילנה! ובאחד הימים הלחמי גם אני לוילנה.

ב

האוטובוס, שהסיענו מאישישוק לוילנה, היה מלא על כל גdots. בקושי רב ובסכנות נפשות «כבשנו» מקומותינו. לאוטובוסים אחדים ארבענו ולאגענו. עמדנו בתור וחיכינו. שוטרים ליטאים, שמליתא בא לפני זומרה ושתרים התמצאו דייחצ'ורך בעיירה זו, שאישישוק שמה, הסתכלו בגו תהמים ומשותמים והבן לא יכול, מה זה היה פתאום לתושביה של העיירה הקטנית טונת ולמה זה ינhero לוילנה המונחים האמונים. חיכינו וחיכינו

ו-סוף-סוף השגנו מבקשנו: «כבשנו» מקומות. האוטובוס היה מלא מפה לפה ואף לרוגע לא פסקה בו המולת הנוסעים, שמייעוטם פולגים היו ורובם — יהודים. התייתי אונז לשיחות הפולנים. אחד מהם סיפר והשאר הקשיבו לדבורי. «ואת הכסף הפולני החדש ראייתם? לא ראייתם? צר! צר! יש מה לריות! זאב טהור! השמעתם? זאב טהור! ראייתי שלשום מטבח כזאת, הסתכלתי בה והסתכלתי ולא שבעתי. באנגליה יזכיר את המטבחות החדשות; מצדן האחיד דמות המלך האנגלי, בצד השני — תמונה נשיא פולין והכתובות, רבותי, בשתי לשונות: פולנית ואנגלית. והתודיעו, רבותי, מה ערכה של מטבח כזאת? עשרים דולר! השמעתם? עשרים דולר!» המספר התלהב ואני שומעיו קרנו מחתה. הקשבתי והקשบท ורchromי ניכרעו עליהם. מסכנים! מסכנים! לפניו חדים אחים מדינה גדולה הייתה להם וצבא מיליון. ועתה — הכל אבד להם וסיטורי בדים ינחמו. עתה הם נתני ליטא ובמטחרים תבכה נפשם על החפארות שנגוזה.

היהודים שבאוטובוס — מיעוטם בני החבל שנשפך לליטא היו ולרגל עסיקיהם נסעו, ורובם — מאלה, שהצליחו לעבור את הגבול ונסעו לוילנה. «הלייטאים» סיפרו לפליטים "על המתרחש בירושלים דליטה ו'הפליטים' היטו אוזן ולא אמרו די. על קייבוצים חלוצים סיפרו ה„לייטאים“ ועל בת-ספר עבריים ועל פוליה ציונית ואנחנו שמענו וכחולמים היינו. היה יום יפה. שלhai סתיו ראיית חורה. שמש הרpit זרעה או. האדמה היהת כבר קפור אה במקצת, אך בכל זאת הוריקה עדין והצטקה אלינו. שכורים משמחה היינו והכל מצא חן בעינינו. נסיעתנו הראשונה בליטה! היום נגיע לוילנה! כמה חלמנו על היום הזה וכמה חיכינו לו! שעתים ארכה הנסיעה. העגנו לוילנה. ליד מתנת האוטובוס סום חברים חיכו לנו. נשיקות, ברכות, לחיצות יד. שאלות ותחשובות, דמעות וצחוק. פתאות לחש מישחו כי בלבשים מסתכלים בנו. יש להיעלם! והבהלו מרכבות אחדות. לא עברה שעיה קלה ונעלמו מרוחבותיה של וילנה.

דבר מיוחד. דברי-פתחה, דקלומיט, שירם, ביזמיט וכדומות. אך בכלל זאת לא היהת זאת תכנית רגילה והונשף לא היה נשף רגיל. כל מלה שנאמרה, שדוקלמה, שהושרה — דו"י הימים האחר רוגנים חלחל בה ויסוריהם של בתרים ובחורות אלה הביעה. על הבמה קמו לתחיה זועות החדרים האחראים ונינתן ניב למלה שהחולל בנשותיהם של צעירים יקרים אלה. סופר על יורי שם, סבלם, יסורייהם, חלומותיהם, העפלתם, גאותם, וחוכרז, כי יש שכיר לפועליהם, כי יש תקוה, כי לא בכדי סבלו. כל מלה נקלטה. כל אחד הרגש, כי לא נשף נערך כאן, אלא מיסטריה גדולה. כל אחד ידע, כי החברים והחברות, העומדים על הבמה, מדקלמים ו„משחקים“ הפעם את עצם, את עצם ואת חבריהם הנמצאים בעולם. אש גודלה וחמה יקדחת על הבמה.

על ידי ישב אחד מהברותנו בדרכנו לווינה ושבב הרבה עד שזכה לעبور את הגבול, הבהיר הלית פניו בכפות ידייו ושבב שכובלו מתינות ותקשה. פתאום התחלו כהפיו ודועdot. בראש חרש יבב. מצער ומשמחה, מעוצם ההתרגשות ומוגדל ההתרשי מות. נטליyi ידה לחצימה ולהחטי לו: „בכה — בכה! אל תחבייש! אשרינו, שוכנו לשבת כאן!“ אחר כך טילתי ברוחבות האפלולים והמית לבבי לא שב כתה. הרחורים שונים התרוצצו במוחי. יש עתיד לעם — חשבתי — שנעור כזה לו. לא נכרתת תקוותנו, אם בימי מסה אלה ידענו להקים מקרובנו מנהנה כהה. טילתי ברוחבות השוממים ולא יכולתי לשכוח את פניהם המשולחות ואת עיניהם הבוערות. וילנה! התכenis תחת כנפי? התהה להם מקלט עד יעbor זעם?

7

צרות לא חטרנו. הודות ל„ג'ינט“ לא רעבו אלף הפליטים ולא לנו ברוחבות ובדרך כלל היה להם גם בגדי לבוש. אך צרות ויסורים לא חסרו. ראשית כל: עניין הגליזציה. כמה ממי-riorim השביעתנו לגליזציה זו! שכובעים התגלגלו בתרה, שדי

מה למאורה, עד שהביאו לנו חברינו פתקאות, המעדות כמה עדים, כי הגענו לוילנה לפני חדשים אחדים. בטרם צוידנו באיז שורים האלה כמעט שלא יצאו לרחוב גם במאורתנו לא ידענו מנוחה. המשטרה הייתה עורכת חיפושים והפליטים הבלתי-legal-liyet-liyet, ז"א אלה, שלא יכולו „להוציא“, כי הגיעו לוילנה לפני כנסת הצבא הליטאי — היו נאסרם. כמה מהאסירים נשלחו בחזרה למקומות, שם שם באו. ישבנו, איפוא, במאורתנו וכצפוי תנו לגואל ציפינו ל„פטקאות“ הנفالות האלה, העולות להעלוות ארוכה למכותינו ולהבחן פצעינו. כשהוחכרנו לצאת לר' חובי. נחפזנו בכלתנו וכגנבים התחמקנו וכל „הונדרטאכציגער“ כה קראו יהודי וילנה לשוטרים האיטאים, גבוי הקומה היה מפעים לבתוינו. סופי-סוף הושגו „הפטקאות“. נשנונו לרווחה וכובבת עין מרנוו.

נטרנו, אפוא, מענשה של הגליזציה ודימינו, כי נזכה למנוחה פורתא. טעינו. רוגזן של רегистרציות קפץ עליינו. החל טונות ניגשו להסדיר את עניניהם של אלף הפליטים ולשם כך נערכו רегистרציות. ידעונו, שהממשלה רוצה לפחות הפליטים בערי השדה הקטנות ושרק מתי מעט יישארו בוילנה. חרדה אף-פתחנו. סיכנו נאה! נשב בעיירה ליטאית ניזחת או בכפר ליטאי ניזחת. רחוקים מרמכז יהודי ונתונים להשגחה של המשטרה. התחלנו לחבל תחבורות וכל הימים חשבנו איך לסכל את העצה היועצת עלינו. קרנוו וחוורנו וקראנו את כל השאלות בשאלון הרегистרציה ואחר כך ישבנו בחברותא במועדון של אגדות הסופרים-הפליטים או באחד הקיבוצים הבלתי-legal-liyet-liyet בחיטם, שהוקמו מטעם הלוויינט, והתפלפלו והתווכחנו שעה אחר שעה, שעה אחר שעה. איך עליינו למלא את השאלונים? הנה שאלים אותן, הידוע אתה את עבודת האדמה. מה להסביר? כולנו מסכנים, שיש להסביר, כי איןנו יודעים עבודה זו. ואיך ממלאים את הרובריקה „מקצוע“? בשאלת זו רבים חילוקי הדעת. יש אומרים, כי מוטב שתכתבו, שטופר אתה או מורה, כל-

מר: אינטיליגנט, משות שהאינטיליגנציה עתידה להישאר בוילנה. ויש אומרים: איפכא מסתברא. דוקא האינטיליגנציה תגורש לערי השדה. הסיבה? הלייטאים מעוניינים בכך שהפליטים האנגליגנטים הפולניאים יצאו את וילנה. מAMILא יגורשו גם ה„אנגליגנטים“ היהודים. שעה אחר שעה ישבו והתפללו ולבסוף החליטו, שיש למסור את הענן לוועת „מומחים“, והם, ה„מומחים“, סידרו הכל. לא במלחמה ולא בתפילה, חיליה. בדורון, ונשארנו בוילנה.

כו, צרות לא חסרנו, אך היו גם רגעים של אושר והעתולות. רגעים יקרים. שלא יסולאו בפוגן. הנה הביאו לנו חברינו הקובי נאים גלגולות אחדים של עתונאים עבריים מא"י. התפלנו על העתרונים וקראנום בזמאן וברטט. ומה גדלה שמחתנו, כשקיבלו מהם ספר עברי חדש, מלאה שהופיעו בא"י בחדים האחרונים שלפני המלחמה ובздשי המלחמה הראשונית! וביעיר: המטי בות והנספחים, שהיו נערכים במקומות שונים ובחוודנויות שורות. היינו מתכנים ומבליטים שעות אחדות בחברותה. היינו שרים וחולמים בהקץ. כשקמיים היינו לדבר בנפשים האלה, היה מי פלא או חזו נוצץ ביציות ראשנו ומכריחנו לספר על ימי היוש והסבל, שנמנו לנו בשתי הביבושים אשר שם באנו, ועל התלאות שסבלנו והגיגלים שתגיגלו עד שבאנו לליטא. הנפשים האלה: כמה הרUEDו את הלב המלט הפשטות ששם וכמה מתקה לחך כוס התה שנמזגה לך! כמה חוגי אמיגר זריצה היו בליטה. הייתה אמיגרציה פולנית, היה אמיגרציה „בונדיית“. האמיגרציה שלנו, הציונית. רק היא הצלחה ליזור אוירה חמלה. רק היא הצלחה לברא סביבה מתאמת. הימים היו גדושי צרות ורגיסטרציות והערבים היו קודש לוכרנות ולהלחות.

ה

החוּרֶף היה أيام. הבירות טפרה כי וילנה — וילנה זה, שחורף קשה דבר רגיל הוא לה! — איננה זוכרת חורף כות. רבים אמרו כי במלחמה תליוי הדבר. ראייה לכך: גם החורף הראשון של מלחמת העולם הקודמת היה קשה מאד. ואט השם תא החורף עוד יותר אזכיר מהחורף ההוא, הרי יש להסביר מכך, שהמלחמה הזאת עתidea להיות ממושכת יותר ואכזרית יותר מהקדמתה.

השלג ירד בשפע וכיסה את כל השדות ואת כל הדריכים. הכל עטה לבנים. גם הערים לבשו תכרכיכם. הנחרות קפה. ברוחבות וילנה גערמו ערימות של שלג ועל כל אגוזיה רבעה שכבת שלג עבה. נגלה סודה של סבמא זו, שווילנה שמה! צאו וראו, מה זקנה ומה הלבין ראשא! אחר כך — אחרי שהושלג הכל — נתבהרו השמיים והשמש התחלת מאירה. והקור עליה מיום ליום, משעה לשעה. כאילו לא חיממה המשם, אלא הקוריisha. הקור עליה ועליה. עשרים מעלה, עשרים וחמש, שלושים, שלושים וחמש. יומם האירה המשם ובילוות יקדו כוכבים והקור עליה ועליה. חורף אכזרי! אחד העתונאים סיפר, כי לפניו כמה מאות שנה היה החורף קשה ביותר והם הבלטי קפה והאנשיים נסעו בעגלות חורף משטוקהולם לריגה. העטון הביע דעתו, שגם נשאה נזקה לחורף יוצא מהכלל.

היה חורף أيام. והאנשיים הושיטו לבוא. יומיום באו. לרוב: צעירים וצעירות, אך גם ותיקים באו וגם סתם יהודים וגם משפחות, אנשים נשים וטף. בעצם ימי הקור האiomים באו. טרגדיות התחוללו באוצר הגבול. יש שבאו כשאונייהם או חטמייהם או ידייהם קפואים. יש שהובאו כשרגלייהם קפואות. יש שבאו ורופאים טיפולו בהם במשך שבועות עד שהשיבו לאיתנם. ויש שהובאו ישר מהגבול לאולם הניתוחים שבבית החולים. היה גם כאלה, שלא הגיעו למחוון חפצם: קפאו באוצר הגבול. הו, כמה סודות נצפנו ביערות שמשני עברי הגבול! כמה אסונות קרו שם בלילה-

לota הchorף האיומים! והם באו יומ'יהם. לא הפחידם הchorף, לא יכולו להם לשמורות הגבול. באו וחודיעו, כי עוד רבים יבואו כי לא כבתה השלהבת. באו, כשלזוטיט אחדים בכליטיהם וחלום ציון בלבם.

יום'יהם באו החדשין. אך היו גם כאלה, שהזورو לשם. בשלדי חות התגנואה. לשם עבודה במחתרת ולשם קשיית קשרים. נשר לחו וציתו. הלכו בימי קור נורא, כשהשם הרחובות וכאילו קפא כל היקום. יש שריאות לפניכם לכתם. שקטים היו. «МОבן, אני רוצה לילכת וחיבך לילכת !» — ענני אחד מהם במעון הפולג'ה החלוצית שברוחוב טאטאנסקא, כשהאלתאות, אם ברצון ילך. באחד הימים נשלחה בחוריה: ציריה, פורחת. כעbor זמן מה הבהאה, כשוגליה קפואות. מצבה היה קשה מאזה. נשקפה לה סכנה של הרעלת דם. כשחכניתה לבית החולמים, אמר הרוי פא, כי חושש הוא, שהיה צורך באפמפטציה של רגלי אחת. משרי מר רוסי מצאה, כשהיא קפואה, ורואה צבאי טיפל בה: מרחה רגליה הנפוחות ביוז... יסורייה היו נוראים. לבסוף הצליה: רק שלוש אצבעות אבדו לה. ולא התאונה ולא התחרטה. ציון, ציון, התדע, מה יאהבו ?!

1

שלושה חדשין ישבתי בוילנה. תקופת זמן זו הספיקה לה-ביاني לכל דעה. כי ירושלים דילטיא היא אחת הערים העגומות ביותר. ידידי הוילנאים סיירו לי, כי תמיד עגומה הייתה, אך מיום פרוץ המלחמה העגימה עוד יותר. ענני קדרות ושמונות הלייטו שמייה ואוירה היה מלא מלנגוליה ועגמה. עלובה זו עבירה מיד ליד — מיידי הפלנינים לידי הרטיסים ומיידי הרטיסים לידי הלייטאים — וכל סדרי חייה, שגם קודם לא היו מוצקים ביוורר, נתערעו. כשהיא מושוטט במובכי סטמואליה האפלות והונפות-לota. היה עצבת משונת צובטת לבדך ומכתה בר כל זיק של שמחה. הบทים המשוניים והמעופשים היו נוגיגינוגים, פני העובי רים והשבים הבינו עצבת, תוגה נוראה שכנה בכל. לשון שלטי

ההנויות ליטאית הייתה, הקנים והמוסרים — יהודים ופולנים, השירה שהגיעה לאוניך — שירתו של גדור רוסי, העובר ברכחו-בות בסך.

הפולנים התחלכו מודכדים ובעיניהם דלק היואש. בן לילה ירדו מנכסיהם וכל תפארתם התעופפה. עתוניהם, המופיעים בוילנה, הסבירו להם, כי עלייהם להיות שבעי רצון וכי טוב גורי'ם מגול אליהם שבשתי הביבושים הגרמני והרוסי, אך תנחותם אלה לא הפigo את העצבת והනחות, שכרסמו בלבבות. אבלים התחללו וצערם אכלם. פעמים רבות ראיים, כשהם כורעים ומתחפלים ליד השער הקדוש אשר ברוחוב אוטטורובראמסקא. הקור הנורא צרב פניהם והם התחללו והתחללו. שכחו הכל וצללו בגבci הפללה. גברים ונשים, זקנים וצעירים. אנשיים, שרגלט או ידם הנתונה בתהובות העידה, כי שבו לפניו זמ'מה מדשה הקרב וכי פצעיהם טרם הגיעו ונשים עוטות שחורים, המתאי אבלות על בעליךן ובניהם שנספו מבאבק. ראיים גם ילדים כורעים ומתחפלים. פעם עברותי דרך השער בשעת בין ערבים. היה דממה רבה. דם שקיעה חילע גגות ורחובות. היה קור גדול וכל העיר נראית כקפואה. הם כרעו והתחללו ללא קול, ללא רוחש. רק שפתחם נעו. הכל היה קפוא וגם הם נראו Kapoorאים. אנדרטות קפואות. נרגש הסתכלתי בהם. על לבי עלו חרויי הפתיחה ל-«פאנ-טידיאוש», החרויזים הדווים והגפלאים, בהם הביע גדול משורי פולני את געגועיו לליטא מולדתו ואת העדר צחטו לפינה קדושה זו. דומית קודש היהת מסביב. ענני שקיעה יקדו ברקיע וחרש-חרש גלש הערב. הסתכלתי במתחללים ולבבי המה: כמו צבה היה נראה לי בשעת ערבים זה כמו צבה היה לפור'ו לנו המבורתה.

גם במענות היהודים השמחה לא הייתה מצויה. למדו ליטאי, אך לא האמינו ביחסם ביציבות התנאים החדשין. שמוות שנוגת נמסרו מפה לאוון. יום יום ושמועות יום יום וחרדהו. באחד הימים התחילו מתחלשים, כי בעוד ימים אחדים תחולק

לייטה בין גרמניה ורוסיה. הניאמאן עתיד לשמש גובל. יהודי קובנה כבר התחילו מעתיקם דירותיהם אל מעבר לניאמאן. יום יום חיכו לבוא השוואת. רק כעבור שבועיים נרגעו במקצת והי הגיעו לכלל דעתה, כי העניין נדחה לעת עת. אך החרדה לא שכחה והעגמה הולכת וגוברת. יהודי וילנה ידעו, כי רק הם נשארו לפטירתם מכל היהדות הפולנית וכי נס הצלם, אך לא ידעו, מה יביא המחר, ולא האמיןנו כי יוכל לשבות בשלה. מודאגים התה הלאו וקדורדים.

והליטאים? הליטאים לא היו מצויים בוילנה, פרט לשוטרים וחילילים ופקידיים. הליטאים השתרדו לשנות פניה של העיר, לרעננה, ליפותה, לחדר נועריה. שמות ליטאים ניתנו לרחובות, אוטובוסים חדשים הובאו מקובנה. במשרדים דרישו מהאוכולסיה, כי תדבר ליטאית. וכל השליטים ליטאים היו. ואוכולסין? מליטאיות בזודות נקלטו חיש-prasau ("צפרא טבא") או labas ("בקשה") שמעת/מפני רבם. אך לא יותר מזה. לא נשתו פני העיר. לא הייתה לה עדנה ולא חודשו בעוריה. לא הופגה עצבה ולא הוותקה. זקנה מכורכמת פנים היתה למורות מאציז הליטאים. זקנה נוגה.

!

החוּרֶף אַכְזָרִי, הקוראים. שבוע אחר שבוע, שבוע אחר שבוע. ללא אפשרות שלגים, ללא שינוי מג. כבר קפא כל העיר קומ, עוד מעט ויקפא גם הדם שבעורקינו. היבוא עוד פעם?

שכבת כפור עבה כיסתה את שמשות כל החלונות ובבתים רבים כבר פקעו צנורות המים. והשםם בהירים. יום תאיר השמש ובלילות — יהל סחר קרווש ואלפי כוכבים ינצנץ. היה היה עוד פעם?

מה קור ברחובות! טויל של שעשרה רגעים כרוך בסכנת נפש. שות. הקור צורב פניך ומקפיא נשימתך. שור! חטמה של האשא

היא הלבין כתף. לא גוזרה ויצאה לרחוב גלוית פנים. גוטלים שלג, משפשפים בו את חטמה ומוציאים לה לשוב לביתה.

קר ברחובות, אך גם בחדרים לא חם. דירות וילנה רובן קרות. פחים אין להשיג. מסיקים בעצים. אתה מסיק ומסיק ובחדר — קר. יומיהם אתה מגלה סדקים ובקיים חדים בדלתות ובחלונות. מחר לסתם! אל מתחה את המלאכה למחר! מחר — תגלח סדקים חדשים.

מסיקים ומסיקים ובחדר — קר. התנור יוקד ואיר-אפשר לגעת בו, אך בחדר קר. אם עולה בידך להשיג טמפרטורה של 10+ — הרי זה נס ממש. יש שעליק להסתפק בפחות: במשונת מעלה חום או בשבע.

בורחים לטפרית טרפלון. יותר משבה לא תוכל לשבת גם שם. קר. הרגלים קופאות. אולם ב„איווא" חם. יושבים כמה שעות באולם העיון של המכון, קוראים ונוהנים מהקרירה, מהסדר היפה שבמוסד, מהחמיות ומ��פללים. כי לא ייגמר מלאי הפחים שלמוסד וכי תפעל ההסקה המרכזית גם להבא, כאשר היא פועלת עתה.

בלילות — מתכטים בכל מיני שימוש ואדרות ואין מצלי חיים להתחמם. מתחפכים מצד אל צד והשינה אינה בא. הקור מציק. בחוץ נוחמת הרוח ובחדר מקרים עכברים. השינה אינה בא. מה קור! מה קור! היטם החורף?

הואר פולט אגורות. כמה מברך הלב את נושא המכטבים! כמה יצהלה, בחתකבל גלויה או מכתבי! משטח הכיבוש הגמני כותבים לנו: אנו שמחים שניצלתם, מצבנו טוב אלא שהדורות חיוניה שבקה חיות לכל חי, ודונזו דבר ועדנו יושב בביתנו, את מר צוקמן איננו רואים כעת. בכל המכטבים המתקבלים ממש חווות ונשנית פסקה אחת: אנו רוצים להתראות אתכם; השדרת צדקה כי נוכל להתראות; נקווה להתראות במחרה. אנו מшибים: טוב לנו; קשה החורף, אך סוחטוף יבוא אביב; לא שchanוכם ואנו חושבים על אודותיכם. יש שבאים מכתבים מארץ ישראל.

יום, שבו מתקבל מכתב מהארץ, נחשב ליום חג. המכתב עובר מיד ליד, נפשות רבות ייעדר וישמה. חולמים על עלייה קרובה. רבים הקשיים ועצומים המכשווים והולכים ותרבים מיום ליום. אך מקומות להתגבר עליו- הם ולעלות. ומקומות תכניות וחולמים חלומות. מצב העניים משתנה יומיום. אטמולו הינו בטוחם, כי אבדה כל תקווה, והיומן נזק סיכוי-מה. למחזר הופך הסיכוי תקווה מבוססת ומהר- תים — מתנדף הכל. בכלל זאת מקומות. הצלחה נצלה ועלתה נעדרם, מורדים. הקשיים הולכים ומתרבים, אך לא מפול רותנהו. אננו בצדון ולבנו בצד. בארץ הצבי נגעה ועליה נחלום.

5 במרץ 1940

מסע לארץ הצבי בשנת ת"ש

שלושם נתרברי, כי גוסעים אנחנו. המשרד הארץ-ישראלית בקובנה הודיע, שעליינו להיות מוכנים לדרכ. גוסעים! משלושים קודח הלב וחדמיון לא ינוח אף רגע. מעוצם התחרגות אינני עוצם עין בלילה וכשיכור אתהלך יומם. גוסעים! שני חדשים תמיימים ציפינו למלה זאת. שני חדשים נקלענו מתקווה ליושם ומיושם לתקווה. בבוקר היו אמורים. כי העניים הולכים ומסתרים, בצחרים היו גולדיטים ספיקות ובערב היה הכל מתנדף כען. שני החדש של חריקת שניםם וכאב לב ותחולת ממושכת? כשהיו רדכיות — לא היו ויות, כשהיו גם דרכיות וגם ויות — לא היו אוירונגים, הושגו מקומות באוירון — לא היה כספ, נמצא הכספ — החתרהacha המדיינות וביציר לה את הויזות שנטנה. בכל שבוע נולד מכשול חדש, בכל יום פגע אחר. ולבסוף — גוסעים! גוסעים!! הלב הנרגש מתלבט בחזה ציפור בכלוב. אישם, באחת הפינות שבמות, מנדר עדין הרהור ספק: ושם שוב يولד מכשול בלתי-צפו? אך משבר מחשבות אחירות מגיחים, בולעים את ההרהור ההוא וקובעים בודאות: גוסעים!

לב מלא על כל גודתו רינה ואושר. הכל ישר בעניין היום, הכל יצחיל לי פניו, וילנה, וילנה, סבתא זועפת, מברכמת הפנים ומרופפת הגוף, גם עיניך הקרוות והזוועמות צופות בי היום אחרית משצפו بي במשך שלושת החדש שהתגוררתי בתוכך! חורף אום ביליתי בהיקר, סבתא את החורף הקשה ביותר בימי חלדי! עשרה שבועות רצופים קרושה היה וקפואה לאו יום הפשרה אחד. יומיום היו השמים טהוריס-טהורים ושם קפואה הייתה מטילתם בהם ומטריה מרומים חניתות קרנים קרושות וצורך והקור היה מגיע בימים כתיקונים ל-30 — ובימים יוצאים מהכלל ל-40. פחים אי-אפשר היה להציג